

פרק חמישי

ר' עובדיה מברטנורא

אלפים ממש אלא כונסין אותן לתוך אלפים: **כופני הטועין**. שאין מכירין הסימן ופעמים שיוצאים להלן ממנו וחוזרין ולא אדעתייהו, ומשום הכי רגילין תמיד לכנוס בתוך אלפים, ונמצא שאלו ט"ו אמות בתוך התחום הן, וכיון שהיה זה אנוס שרינן ליה ליכנס, ולא מחמירין ליה כי היכי דמחמירינן למי שיצא חוץ לתחום, דהתם הוה ליה ליהור ולתת בדעתו שלא יצא. ואין הלכה כר"ש: **ה א כיצד מעברין**. לשון אשה מעוברת שכריסה בולט. והכי קאמר כיצד יש לה עבור לעיר. אם בית נכנס בית יוצא וכו'. כשבא לציין סימן תחום העיר ובא למדוד אלפים חוצה לה, אם לא היתה חומתה חלקה אלא בתים סמוכין ומחוברים, ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחברו ונראית כניסתו פגומה, ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחברו: או פגום נכנס פגום יוצא. שיש מגדלים בולטים בחומה, פעמים בולטים לפנים פעמים לחוץ: או שהיו שם.

הרחבת גבולה של עיר לענין קביעת תחומי שבת

משנה א

כיצד מעברין ³⁸ **את הערים** - כיצד קובעים שטחים שמחוץ לעיר כעיבורה של העיר, שייחשבו חלק ממנה? אם בתי העיר הקיצוניים אינם עומדים בקו ישר, אלא **בית נכנס** לצד פנים העיר **בית יוצא** ובולט החוצה, או אם העיר מוקפת חומה ויש **פגום** - מגדל **נכנס** לצד פנים העיר **פגום יוצא** מהיקפה של החומה לצד חוץ, או אם **היו שם גדודיות** - כתלים של חרבות בתים **גבוהות** לפחות **עשרה טפחים** והם תוך שבעים אמה ושייריים לעיר, **וגשרים ונפשות** - מבנים שעל גבי קברים **שיש בהן בית דירה** - בגשרים כגון בית דירה למוכס, וכן בבתי הקברות, ששומר הקברות דר שם לפעמים, אם יש בקצה העיר אחד מהדברים הללו - **מוציאין את המדה כנגדן** - מרחיבים את גבול העיר עד כנגד הבליטות האלו לאורך כל אותו הצד של העיר, ומשם והלאה מודדים אלפיים אמה לתחום שבת.

ועושין אותה - את העיר **כמיין טבלא מרבעת**

לאחת הקרנות של עיר: גדודיות גבוהות. שברי חומה של חרבות בתים, וישנן תוך שבעים אמה ושייריים לעיר: או נפשות. בנין שעושין על הקבר. והוא שיהא בהן בית דירה: מוציאין את המדה כנגדן. אם הבליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואים כאילו יש עוד בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט ולחוץ, כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהיה כאן ארוך וכאן קצר: ועושין אותן. התחומין. מרובעים, שיהא אלפים לצדדים כבאמצע. ולא עגולים, שיהא להן אלפים באמצע, ובצדדים הם מתמעטים כדרך דבר עגול:

ביאורים והרחבות

38. **הקדמה**: כשם שתוספת יום לחודש נקרא "עיבור החודש", ותוספת חודש לשנה נקרא "עיבור השנה", כך תוספת שטחים לעיר נקרא "עיבור העיר", מלשון אשה מעוברת שכרסה בולטת. ובגמרא (ג, א) נחלקו רב ושמואל על נוסחה של המילה "מעברין": חד תני "מעברין" וחד תני "מאברין". מאן דתני "מאברין" - מלשון אבר אבר (כאילו מוסיפים איברים לעיר). ומאן דתני "מעברין" - כאשה עוברת (כמו אשה מעוברת שכרסה בולט מגופה).

בין שהעיר עגולה או משולשת או בכל צורה שהיא, מסמנים את ארבע גבולותיה בקוים ישרים היוצרים מרובע, **כְּדֵי שְׂיִהֶא נְשָׁפֵר** - מרוויח **אֶת** השטח הנוסף של הַנְּוִיּוֹת:

משנה ב

לאחר שמסמנים את גבולות העיר, כמבואר במשנה הקודמת, **נוֹתְנִין קֶרְפֵף לְעִיר** - מגרש של שבעים אמה ושני שלישי האמה, שהוא נחשב כחלק מן העיר, וממנו מתחילים למדוד את תחום שבת, **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר**³⁹.

וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים: לֹא אָמְרוּ "קֶרְפֵף", אֶלָּא בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת, אִם יֵשׁ לָזוֹ שְׁבַעִים אָמָה וְשִׁירִים, וְלָזוֹ שְׁבַעִים אָמָה וְשִׁירִים⁴⁰ כלומר, שהמרחק ביניהן לא עולה על מאה ארבעים ואחת אמה ושליש אמה - **עוֹשֶׂה קֶרְפֵף לְשְׁתֵּיהֶן לְהִיּוֹת כְּאַחַת** - נותנים קרפף לכל אחת מהן, ועל ידי כך נחשבות כעיר אחת גדולה, והדר באחת מהן מהלך בשבת מזו לזו וחוצה להן אלפיים אמה:

משנה ג

וְכֵן שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים הַמְּשֻׁלָּשִׁין - העומדים במשולש כצורת סגול: **אִם יֵשׁ בֵּין שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים מָאָה וְאַרְבַּעִים וְאַחַד וְשְׁלִישׁ** - כלומר רואים את הכפר האמצעי כאילו עומד בשורה בין שני החיצונים, ואם אין בין הראשון לאמצעי וכן בין האמצעי לאחרון אלא מאה ארבעים ואחת ושליש האמצעית לבניה אלא מאה וארבעים ואחד אמה ושליש, הרי שלשתן נחשבות כאחת, והיוצא מאחת מהן לילך דרך חברותיה מונה מחומת חברתה החיצונה. וכמה יא בין האמצעית לחיצונית, אלפים אמה, דהואיל ויכולה לבא אמצעית לחיצונה וחיצונה לאמצעית בלא עירוב אמרינן רואין

ר' עובדיה מברטנורא
ב נותנים קרפף לעיר. כל הבא למדוד תחומין מניח לעיר אור של שבעים אמה ושירים שהן שבעים אמה ושני שלישי אמה ומשם מתחיל למדוד אלפים אמה, שנאמר (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, אמרה תורה תן חוצה ואחר כך מדוד, כלומר תן לה קרפף של שבעים אמה ושירים ואח"כ מדוד משם והלאה: לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות. שתי עיירות הסמוכות זו לזו נותנין שבעים אמה ושירים לכל אחת כדי לחברן ע"י קרפפות הללו להיות כעיר אחת, והבא ללכת מאחת מהן [דרך] חברתה מודדים לו אלפים אמה מחוץ לחברתה, מפני ששתייהן כעיר אחת על ידי קרפפות הללו שמחברין ביניהן. והלכה כחכמים, שאין נותנין קרפף לעיר אחת אלא בין שתי עיירות בלבד: ג וכן שלשה כפרים משולשים. לא משולשים ממש, אלא שלישי עומד מרחוק כנגד בין החיצונים, וכל שאילו מכניס אמצעי לביניהן ואין בין זה לזה אלא מאה ארבעים ואחת אמה ושליש, שהן ע' אמה ושני שלישים לזו וע' אמה ושני שלישים לזו, וכן לצד העיר החיצונה האחרת אין בין האמצעית לבניה אלא מאה וארבעים ואחד אמה ושליש, הרי שלשתן נחשבות כאחת, והיוצא מאחת מהן לילך דרך חברותיה מונה מחומת חברתה החיצונה. וכמה יא בין האמצעית לחיצונית, אלפים אמה, דהואיל ויכולה לבא אמצעית לחיצונה וחיצונה לאמצעית בלא עירוב אמרינן רואין

ביאורים והרחבות

39. בגמרא (ג, א) לומד רבא את מקור דבריו של רבי מאיר, שנאמר לגבי ערי הלויים (במדבר לה, ד): "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" - אמרה תורה: תן חוצה (תן מחוץ לעיר שטח של קרפף) ואחר כך מדוד (משם והלאה).